Թուական և «իշխանութեամբ Տէր Զաքարին»։ Ձեռագիր աւետարանի յիշատակարան մի ևս տեսայ, Տէր Զաքար անուամբ Աղթամարայ կաթուղիկոս մի կը յիշէ նոյն թուականով։

Վանքի շուրջն պատած են Էջմիածնայ խցերու ձևով խցեր, որք 50-ի չափ կան, ունին բաւական թուով ներքնադարաններ, աշտարակներ, սակայն կիսուայուկէս փլած են, ցարդ մէկը չէ նորոգուած· Հին պարսպից դուրս արևմտեան կողմն կայ նոր պարիսպն, ուր զետեղուած է ձիթհանքն, անասնոց գոմեր, երկրագործական տուն ևլն· Նրանք բոլորովին փլած են բացի ձիթհանքէն, որն ևս փլելու վերայ է։

Վանքի շուրջն եղած է անտառ, իսկ այսօր 50—60 ծառ հազիւ մնացած է· քանի տարի առաջ ունէր ջրաղաց, այն ևս չկայ, 3—4 վերստ յարևելս հեռաւորութեան վերայ վանքի լաւ հողերն անմշակ մնալով, նաև անտէր, անցած են թուրքերու ձեռք, որ այսօր 100 տուն երկրագործի բաւական է· այժմ ևս վանքը բաւականին ընդարձակ հողեր ունի, սակայն գութան և ույժ պէտք է մշակելու համար։

Վանքը եկամուտ չունի, երկրագործութեամբ պիտի չէն մնայ· երեք գիւղ ժողովուրդ ունի· վանքի գիւղն (30 տուն) որ կը ծառայէ Փարաճուլա խանին, միայն վանքի հունձը ձրի անելու պատրաստ է, Քիշմիշ թափա, որ 60 տան չափ կան, 3 խալուար ցորեան պտղի կտան վանքին, իսկ մակուեցիք 70 տուն՝ 40 մանէթ։

Եթէ կարգին երկրագործութիւն արուի տեղս, վանքը կարգի կը մտնէ, աւերակներն տակաւ առ տակաւ կը կանգնին, նաև կարգին դպրոց մի ևս կը պահուի։

Վանայ կողմից միշտ գաղթականներ կգան տեղս այնպիսի վիճակի մէջ, որ վանքը ստիպեալ պիտի օգնէ, այնպիսի տեսարանի մէջ, որ տեսնողին սարսուռ կազդէ· մէկ քանի ընտանիքի պաշտպաններն մեռած, երեխայքն մնացած են երեսի վերայ, մէկ քանին հիւանդ՝ ոչ այս ոչ այն կողմ կարող են գնալ, Անցեալներն ձիւն եկաւ· հինգ ընտանիք մերկանդամ լալով վանքս հասան, Ապաղայի մէջ երեք տեղ կողոպտած էին զիրենք քրդեր, ցուրտ բնակարանի մէջ յարգով և խոտով հազիւ կարողացանք պատսպարել, Այս օր վանքի դուռն արևածագին 30—40 երեխայք և աղջկունք արեգակի դէմ փռուած էին սնկռտալով· նոյնչափ կանայք և հարսունք։

Ցաւալի են կարգ մի կանայք, որք այրերնին զոհ տուած, երախաներով են շրջապատուած· ի՞նչ պիտի անեն, ո՞ւր պիտի գնան՝ իրենք ևս շուարած, բանականութենէ հեռացած, անասուն դարձած են· ի՞նչ անեն, այստեղ հայ գիւղեր չկան, որ մի տեղ պատըսպարան գտնեն, մուրան ու ապրին, Վանքն ևս անկարող, բայց մի և նոյն ժամանակ ինչ որ կարող է անել, ձեռքէ չէ թողած, զի այս վանքը այս կըղզիացած վայրն ըստ կարելւոյն փրկիչ դարձաւ գաղթականաց։

Քսան տուն գաղթականներ զետեղուեցան Գըրբըբուլաղ գիւղն, ուր պատսպարան գտան և սերմ սերմանեցին, քուրդ Պահար խանի պաշտպանութեան ներքև· նոյնչափ մի ևս զետեղուած են Մլան՝ Թիմուր խանի ձեռաց տակ։

Ս. Հայկունի։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ·

ՔԱՂՈՒԱԾՔ Ի ԿՈՆԴԱԿԱՅ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Կոնդակ Օրհնութեան և գոհունակութեան յանուն Տ. Գիւտ քահանայի Աղանեան, վասն անթերի և ճիշդ կատարման հրամանաց Նորին Սրբութեան և մատուցանելոյ ըղճիշդ և զօրինաւոր հաշիւս նորոգ գնեալ մեքենայից Տպարանի Մ. Աթոռոյ· Թ. 1463·

— Ցանուն Տ. Հմայեակ վարդապետի Արշարունւոյ, որով կարգի խնամակալութիւն մի վասն գաղթականաց՝ յԻգդիր· Թ. 1472·

— Օրհնութեան յանուն Նորին և ժողովրդոց Սուրմալւոյ գաւառին վասն խնամելոյն զգաղթականս· Թ. 1474·

— Ցանուն Տ. Հմայեակ վարդապետի Արշարունւոյ, որով շնորհի նմա խաչ լանջական ականակուռ· Թ. 1484·

— Օրհնութեան յանուն ժողովրդոց Ալէքսանդրապօլ քաղաքի վասն խնամելոյ զգաղթականս· Թ. 1509·

—Օրհնութեան յանուն Աւագ խանի Ճահպազեան ի Մակու· Թ. 1521·

— Ցանուն Տ. Աբրահամ Վարդապետի Ռշտունւոյ, որով շնորհի նմա խաչ լանջական ականակուռ· Թ. 1534·

— Ցանուն Տ. Կարապետ քահանայի Տ. Կարապետեան Քեալքեանց գեղջ, որով շնորհի նմա խաչ քահանայական. Թ. 1535.

— Ցանուն Սինօդի ս. Էջմիածնի, որով ազատ համարի Տ. Ցակովբ քահանայն Այվազեան Շիրվանձուղ գեղջ յապաշխարանաց. Թ. 1536.

— Ի նոյն անուն, որով Տ. Խորէն վարդապետն Մխիթարեան կարգի ի վանահայր Հաղարծնի վանուց. Թ. 1545.

— Ցանուն Տ. Վրթանէս Ծ. վարդապետի Տ. Սարգսեան, որով շնորհի նմա խաչ լանջական ականակուռ. Թ. 1560.

— Ցանուն Եփրոսինեայ սարկաւագուհւոյ Անապատին ս. Ստեփաննոսի Տփղեաց, որով շնորհի նմա խաչ լանջական քահանայական. Թ. 1606.

— Ցանուն Մանիա սարկաւագուհւոյ նոյն անապատի ի նոյն միտս. Թ. 1607.

— Ցանուն Գեր. Փոխ—Թեմակալին Երևանայ Տ. Ներսէս Եպիսկոպոսի, որով Թոյլատրի նմա բանալ միդասեան եկեղ. ծխակ. դպրոց ի Փոքր Արըխուալի գեղջ. Թ. 1641.

— Օրհնութեան յանուն Աղէքսանդրի Տ. Մկրտչեան Թայիրեան՝ վասն 3000 ռ. նուիրին յանուն վերաշինութեան Մայր Տաճարի. Թ. 1652.

— Ցանուն Տ. Հմայեակ վարդապետի Տ. Սարգսեան, որով շնորհի նմա խաչ լանջական ականակուռ. Թ. 1657.

— Օրհնութեան յանուն Համբարձումայ Խուրշուտեան ի Կորիս. Թ. 1691.

— Օրհնութեան յանուն Գէորգայ Լիանոզեան ի Մոսկվա՝ վասն նուիրելոյն 1000 ռ. յօգուտ գաղթականաց. Թ. 1690.

— Օրհնութեան յանուն Ժողովրդոց Թեմին Հայոց Շամախւոյ, որով կարգի Գեր. Տ. Կարապետ եպիսկոպոսն Այվազեան ի պաշտօն առաջնորդութեան նոյն Թեմին. Թ. 1698.

ՎՐԻՊԱԿ

ՈՒՍՈՒՄՆ. ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՑԱՆՉՆԱԺՈՂՈՎ

Արարատի նոյեմբեր համարում 530 եր. երկրորդ էջ տպուած է՝ «պ. Գրիգոր Նասյեան Ե. կարգի ուսուցիչ», պիտի լինէր «Է կարգի»։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ—ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

1. Անփառունակ տարավերքը . . . Կ. Վ. 537
2. Աստուծոյ Արքայութիւն տանող արդարութեան ճանապարհը . . . . . Կ. Վ. 530
3. Լեւոն ԺԳ. Պապը 544
4. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ 555

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ—ՊԱՏՄԱԿԱՆ

5. Երբ լռում եմ ես . . . Ց. Ցովհաննիսեան 552
6. Հաւատում եմ . . . . . .
7. Եղիշէի եւ Մակաբայեցւոց գրքերի յարաբերութեան խնդիրը . . . . . Ս. Ց. 555
8. Ներսէս Ե.-ի Թուղթը 555
9. Ժողովրդական գրականութեան բեկորներ . 556

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

10. Ազատ պարապմունքներ եւ արհեստներ Ս. Մ. 560
11. Միջնադարեան դպրոցները . . . Ս. Ց . 567
12. ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ 568

ԱԶԳԱՅԻՆ

13. Հոգեւորականի առաջնորդող գաղափարը Կ. Վ. 569
14. ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ 573
Մայր Աթոռ. . . . .
Շամախու թեմ . . . .
ՏԱԺԿԱՀԱՅՔ . . . .
ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՔ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.
ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.
ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ
ԺԱՆՈՒՑՈՒՄՆ.
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։